

Всеволод ЧЕКАНОВ
(Київ, Україна)

Статичні і динамічні об'єкти в науково-історичному дослідженні

У 1973 р. французький історик-медієвіст Жан Делюмо писав: “Якби у книжках, присвячених історії, скасували два найважливіші поняття (і при цьому в рівному ступені неточних) “Середньовіччя” і “Відродження”, то наше розуміння періоду, що тривав від правління Філіпа Красивого до Генріха IV, досяглося б з більшою легкістю. Ми б одним ударом позбулися цілої серії забобонів. І, перш за все, ми звільнилися б від ідеї, що часи темряви відокремлені від епохи світла глибоким розломом” [1, с. 7].

Що мав тут на увазі французький вчений? Ризикнемо припустити, що в цитованому пасажі увага звертається не на одиничну проблему, з якою стикаються лише історики, що займаються пізнім Середньовіччям. Ні, проблема тут більш глобальна. Вона пов'язана з неможливістю вільно міняти рамки, зміст та сутність висхідних понять, що лежать в основі науково-історичного дослідження, формуючи їх у залежності від потреб дослідника, від його новаторства. Навіть якщо дослідник відкидає характеристику епохи Відродження як “світлої” протилежності “темному” Середньовіччю, він не в змозі відкинути саме поняття “Відродження”. Відтак, він не в змозі відкинути і протиставлення його поняттю “Середньовіччя”, вбудоване в суспільну свідомість 500 роками користування цією термінологією і, відповідно, дихотомією, закріпленою в ній ще у XV ст. “гуманістичною” історіографією, в якій виникли обидва поняття. Отже, чим більш новаторським, спрямованим на розрив з традицією хибного сприйняття, є дослідження, тим гарантованіше закріплюється в ньому суперечність між оновлюваним образом розглядуваного об'єкту, який намагається створити дослідник, та його описом. Адже процедура опису в істо-

ричній науці здійснюється засобами, що з часом стають застарілими в очах дослідника, але залишаються авторитетними в очах суспільства.

Парадокс історичної науки в тому, що вона часто не може розірвати з застарілою термінологією, бо остання потрапляє до арсеналу суспільно-політичної риторики. У той момент, коли термінологія стає застарілою, вона вже набуває такої масовості сприйняття, що скасувати її “кабінетним” шляхом, виходячи при цьому лише з наукових інтересів, виявляється неможливим. Якщо, скажімо, фізика по мірі свого поступу досить легко відмовилася від “флогістону”, “живих сил” та інших архаїзмів, то в історії здійснити перегляд висхідних формулювань набагато важче: науково-історичні поняття набувають значення культурних та світоглядних архетипів. Вивчення історії – це соціальна діяльність, підкорена тенденціям часу і місця [2, с. 13].

Так в історичній науці закріплюється розбіжність між *дослідженням* і *пізнанням*. *Дослідження* є процесом вироблення нових знань, *пізнання* – процесом їх досягнення [3, с. 598, 1206]. Пізнання іде за дослідженням. Дослідження передбачає активну роботу з об’єктом і спрямовується на якнайповніше відтворення реального змісту події (процесу), тоді як пізнання передбачає опрацювання отриманих результатів і спрямовується на фіксацію змісту події (процесу) в поняттях, придатних для подальшого вжитку не лише у науці, а й в усій суспільно-політичній сфері. Те, що в процесі вивчення події (процесу) ці поняття можуть бути переглянуті, є позитивом з точки зору дослідження і негативом – з точки зору пізнання. Пізнання і дослідження виявляються в опозиції одне одному. Якщо у фізиці це веде до радикального перегляду засадничих принципів науки і до тотальної відмови від застарілого апарату на користь потреб дослідження, то історія як наука припиняє бути актуальною, якщо не виробляє світоглядні архетипи для пізнання. Масове ж користування цими архетипами може зчиняти зворотний вплив на неї. Таким чином, в історичній науці цілком реальною є ситуація, неможлива у фізиці: коли потреби пізнання визначають напрям, зміст і характер дослідження, а відтак – до певної міри програмують його результати.

Взаємозв’язок між дослідженням і пізнанням визначає характеристики об’єктів, що вивчаються історичною наукою. Так, якщо поняття “Відродження” відображає потреби пізнання історії культури, мистецтва та суспільної думки пізнього Середньовіччя, то ці потреби впливатимуть

на тривалість користування даним поняттям сильніше, ніж потреби дослідження, в результаті якого сучасна історична наука вже наблизилася до його заперечення [4, с. 7-8]. Отже, можна стверджувати, що взаємозв'язок між дослідженням і пізнанням впливає на тривалість існування об'єктів у науково-історичному дослідженні, тобто, на їх *статичність* і *динамічність*. Ті з них, щодо яких потреби пізнання вимагають збереження існуючих понять, є більш статичними. Ті ж, щодо яких подібної потреби не виникає, легше змінюються в результаті дослідницької діяльності, тобто, виявляють динамічні властивості.

Мета цієї розвідки – встановити, де проявляється і чим обмежується статичність і динамічність об'єктів: тільки поняттями, що слугують в якості їх ідентифікаторів (адже це вони потрапляють в арсенал культурних і світоглядних архетипів), чи вона розповсюджується також і на ті їх глибинні, змістовні характеристики, що виступають об'єктами дослідження, проте рідко стають об'єктами пізнання.

2.

Науково-історичне дослідження постійно потрапляє в ситуацію, коли його об'єкт, визначений за допомогою понять-архетипів, виявляється більш статичним, ніж треба для дослідження, а не пізнання. Гарним прикладом тут знов є епоха Відродження. Якщо сучасними дослідниками вже встановлена відсутність протилежності її Середньовіччю, закономірно було б відмовитися від користування поняттям “Відродження” як таким, що відповідає лише одній, т.зв. “гуманістичній” схемі пізнання історичного процесу в Європі, а не реальності, відтворити яку в усій повноті неможливо в рамках однієї схеми. Нині поняття “Відродження” характеризує радше не “період, центром якого є 1500 рік” [4, с. 7], а лише певний етап досягнення цього періоду – тобто, історіографію, а не історію [5, с. 18-19]. Проте відмови від поняття не відбувається. І тут перед нами постає важливе запитання: чи можливо для історика пізнавати лише *історію*, тобто реальний зміст подій, не “забруднюючи” процес вивченням пізнавальних схем (історіографії)? Чи можна увійти в минуле без милиць? Чи можна зразу відкидати попередні, хибні схеми пізнання тоді, коли потреби дослідження вимагають вироблення нових? Загалом: чи можна подолати протилежність дослідження і пізнання?

Ми пропонуємо розглянути це питання з точки зору історіографії, а не історії. Тобто, зразу ж поставити за рамки розгляду потенційно

бездонну філософську дискусію про те, чи можливе пізнання “реальності” як такої. Оскільки, якщо відповідь буде “ні”, то зразу ж постає питання про критерій розмежування реальності і не-реальності, яким користується той, хто постулює таку неможливість (фізик висловився б наступним чином: якщо для потреб дослідження нам треба встановити температуру, то необхідний термометр; але для того, щоб врахувати в дослідженні неможливість встановлення температури, нам треба констатувати відсутність як термометру, так і будь-якого способу його замінити). Історією ж пошуків такого критерію якраз і є історіографія.

Історіографія традиційно розуміється як історія історичної науки і зводиться до двох змістовних характеристик. Отже, історіографія – це: 1.) історична література як така; 2.) стан розвитку історичної науки на певному етапі її розвитку [6, с. 132]. Базою історії є історичні і археологічні джерела, тоді як базою історіографії – результати аналізу вказаних джерел, їх узагальнення, втілені в монографії та статті, що представляють собою реконструкцію історичної реальності [6, с. 132]. Відомо, що історичний факт невід’ємний від його тлумачення і що історик практично не має справи з об’єктивними фактами – тільки з їх інтерпретаціями. Він не інтерпретує факти, а реінтерпретує їх інтерпретацію навіть тоді, коли спирається лише на джерела і не враховує наукові результати своїх попередників-істориків [7, с. 59]. Тоді нам треба спитати себе: а чи існує взагалі принципова відмінність історії як наукової дисципліни від історіографії? Адже обидві вони мають справу з інтерпретаціями, отже, беруть рівноправну участь у формуванні фактичної бази науково-історичних досліджень. Обидві постачають матеріал, з яким працює історик, намагаючись виробити знання про минуле. Історіографія – це не розділ монографій і не інструмент, а це план, за яким відбувається пізнання події (процесу). Чим багатша історіографія події (процесу), тим більше таких планів співіснує і конкурує в ході його розгляду, формуючи той вигляд, в якому історик бачить свій об’єкт. Якщо один з таких планів отримує перевагу і перетворюється на світоглядний архетип, ми отримуємо *статичний об’єкт* дослідження. Якщо ж історіографія об’єкту продовжує представляти собою суміш конкуруючих планів, ми маємо справу з *динамічним об’єктом*, ідентифікація якого і в історичній науці, і в суспільній свідомості може змінюватися.

У прикладі з епохою Відродження ті змінювані, динамічні характеристики, які дозволили дійти якісно нових висновків про цей пері-

од, були отримані в результаті *дослідження*, тобто, завдяки історичній науці в її традиційному розумінні. Статична ж характеристика періоду, сама назва-ідентифікатор “Відродження” закріпилася в процесі *пізнання*, і завдячувати цьому ми повинні історіографії. Отже, взаємосуперечливі характеристики співіснують в рамках одного об’єкту “Відродження”, оскільки сам він сформувався як ціле внаслідок не лише історичного дослідження, але й пізнання його результатів.

Чи можна відокремити історичне *дослідження* від історіографічного *пізнання*? Чи відповідає потребам історичного дослідження користування історіографічними схемами? Відповідь може дати стратифікація і квантифікація об’єкту дослідження. Якщо історія і історіографія відіграють подібні ролі у формуванні фактичної бази дослідження, тоді треба визначити всередині об’єкту певні параметри, що можуть бути зміненими, і встановити: чи визначені вони за даними історії чи історіографії; як вони змінювалися в процесі дослідження і пізнання об’єкту; як вони впливають на статичність його як цілого. Якщо окремі параметри статичного в цілому об’єкту також виявлять незмінні характеристики, тоді його можна повноправно вважати статичним – тобто, його ідентифікація, прийнята в історіографії, буде відповідною як історіографічним схемам, так і історичним дослідженням минулої реальності.

Кожен об’єкт потребує диференційованого, предметного розгляду. Поняття “об’єкт” не співпадає з поняттям “факт”. Факт – це знання, достовірність якого доведена і вже не викликає полеміки. Фактом є статичний об’єкт, у складі якого ми – ті, хто пізнає – вже не бачимо інтерпретативної частки. Коли ми говоримо про “факт”, ми маємо на увазі історію, пізнання минулої реальності. Об’єкт же – це процес чи явище, яке породжує проблемну ситуацію, що досліджується, інтерпретується і викликає полеміку. Коли ми говоримо про “об’єкт”, ми маємо на увазі історіографію. Матеріал будь-якого науково-історичного дослідження включає як факти, так і об’єкти дослідження. Розділити їх неможливо, оскільки закономірності, за якою повноцінне знання про минулу реальність можливе без звернення історика до малодосліджених чи дискусійних питань (тобто, до об’єктів), не існує.

Все, що знаходиться в межах об’єкту в певному аспекті розгляду, називається предметом дослідження [8, с. 133]. Спробуємо визначити окремі параметри предметного розгляду, з яких складається сприйняття об’єкту в цілому.

В якості ілюстрації візьмемо загальновідомий приклад, припустимо, Велику французьку революцію XVIII ст. Як відомо, поняття “Велика французька революція” понад 200 років виявляє свою статичність в історіографії. Охопити дану подію (процес) як цілісний об’єкт ми спробуємо за допомогою наступних параметрів:

1. *Назва-ідентифікатор*;
2. *Зміст*;
3. *Характер*;
4. *Рушійна сила*;
5. *Причини*;
6. *Наслідки*;
7. *Значення*;
8. *Масштаб*;
9. *Хронологічні межі*.

(В запропонованій схемі відсутній параметр “мета”, оскільки він передбачає свідоме цілепокладання учасників події (процесу), тоді як далеко не всі об’єкти науково-історичного дослідження дійсно втілися у тому вигляді, що приписували їм учасники).

Якщо визначити кожен з цих параметрів відповідно до певної історіографічної традиції (наприклад, радянської), можна отримати уявлення про специфіку сприйняття об’єкту даною традицією. Шляхом подальшого порівняння всіх параметрів за різними історіографічними традиціями, можна виділити з них незмінні величини (тобто, такі, що всіма трактуються однаково). Значить, їх можна вважати результатами історичного дослідження, а не внесками з історіографії.

Наведені нижче характеристики визначені відповідно до радянської марксистської історіографії [9, с. 94-95]:

1. *Назва-ідентифікатор* – Велика французька революція;
2. *Зміст* – соціальна революція;
3. *Характер* – буржуазна;
4. *Рушійна сила* – буржуазія (“третій стан”);
5. *Причини* – криза феодального суспільного ладу;
6. *Наслідки* – повалення абсолютної монархії, встановлення капіталістичного суспільного ладу;
7. *Значення* – створення умов для швидкого розвитку капіталізму;
8. *Масштаб* – світовий;
9. *Хронологічні межі* – 1789–1794 рр.

Тепер нашим завданням є виділити в перерахованих параметрах змінні і незмінні величини. Для цього спробуємо порівняти отримані предметні характеристики Великої французької революції з аналогічними, але визначеними за немарксистською схемою, і встановити, які саме параметри при цьому не зміняться. Незмінною залишиться більшість їх, адже Велика французька революція не припинить бути соціальною і буржуазною, не звузить свого масштабу від світового до локального залежно від того, марксист чи не марксист її досліджує. Значить, параметри № 1–6, 8 залишаться без змін. Однак формулювання параметру № 7 “значення” у немарксистській історіографії розширюється, охоплюючи ще й “встановлення політичних свобод шляхом створення буржуазно-демократичних інституцій” [9, с. 97]. Оскільки ж найпомітнішим кроком на цьому шляху був Кодекс Наполеона, розроблений між 1804 і 1811 рр. (тобто, значно пізніше за 1794 р., визнаний у радянській історіографії верхньою хронологічною межею), відповідно, в немарксистській історіографії змінюється і параметр № 9 “хронологічні межі”. Дійсно, у світовій історіографії Великої французької революції не існує єдиної точки зору щодо її верхньої хронологічної межі: вказують і 1799, і 1804, і 1815 рр.

Таким чином, на прикладі Великої французької революції ми бачимо, що аналіз різних історіографічних традицій дослідження її як об’єкту виявляє співпадіння 7 з 9 встановлених нами параметрів предметного опису, тобто, в різних історіографічних традиціях вона описується майже однаково. Отже, ми можемо назвати її *статичним об’єктом*, в якому переважають незмінні характеристики, незалежні від напрямків історіографії. У тому вигляді, в якому репрезентується об’єкт “Велика французька революція” в історіографії, 7 з 9 параметрів визначені за результатами *дослідження*, а не застосування схем *пізнання*. Непохитність місця Великої французької революції в історії – давно факт, навколо якого не може бути ніякої полеміки.

Для повноти експерименту пропонуємо розглянути більш контроверсійний об’єкт, названий свого часу у радянській історіографії “Нідерландська буржуазна революція”. В цій історіографії опис її відповідно до запропонованого алгоритму виглядатиме наступним чином:

1. *Назва-ідентифікатор* – Нідерландська буржуазна революція;
2. *Зміст* – національно-визвольна боротьба;
3. *Характер* – війна за незалежність, недорозвинена буржуазна революція;

4. *Рушійна сила* – буржуазія в союзі зі шляхетством;
5. *Причини* – гальмування економічного розвитку Нідерландів феодально-абсолютистською Іспанією;
6. *Наслідки* – утворення незалежної республіки на півночі Нідерландів;
7. *Значення* – прискорення капіталістичного розвитку регіону;
8. *Масштаб* – локальний;
9. *Хронологічні межі* – 1566–1609 рр.

По схемі, заповненій відповідно до одного з найавторитетніших радянських видань [10, т. 4, с. 278-296], можна побачити, що всередині її містяться логічні суперечності: так, основним змістом події (процесу), що ідентифікується як “буржуазна революція”, виявляється національно-визвольна боротьба, тоді як соціальна складова подій проявлена слабо.

Якщо ж ми проаналізуємо цей об’єкт, слідуючи вже західній історіографічній традиції, то виявиться, що змінився параметр № 1 “*назва-ідентифікатор*” (в західній історіографії об’єкт має назву “вісімдесятилітня війна”) і, відповідно, інакше визначений параметр № 9 “*хронологічні межі*” (період “вісімдесятилітньої війни” визначається як 1568–1648 рр.) [11]. Серед інших параметрів не співпадають № 3 “*характер*” (в західній історіографії всіляко підкреслюється релігійний характер національно-визвольної боротьби в Нідерландах, її вписаність в контекст боротьби за реформацію в Європі) та № 4 “*рушійна сила*”, оскільки до буржуазії та шляхетства додані реформати-кальвіністи.

Неспівпадіння параметрів у цьому прикладі обумовлене розбіжністю між різними історіографічними традиціями. На відміну від попереднього прикладу, тут ми спостерігаємо об’єкт, положення якого в історичній науці тривалий час (до межі ХХ–ХХІ ст.) було динамізоване ідеологічними суперечками. Звуження хронологічних рамок та підкреслення буржуазно-революційного характеру національно-визвольної війни в Нідерландах радянською історіографією пов’язане з перебільшенням ролі класової боротьби. Воно призвело до визначення нижньої хронологічної межі за Іконоборським повстанням 1566 р., котре західною історіографією розглядається як окрема подія за межами “вісімдесятилітньої війни”. Крім цього, це викликало недооцінку зовнішньополітичної складової подій, оскільки остаточну незалежність (головний наслідок революції) Нідерланди отримали тільки в 1648 р. – далеко за верхньою хронологічною межею, визначеною в радянській історіографії. Об’єкт дослідження при цьому нібито

змінюється візуально: звужується, але при цьому набуває певного забарвлення, бо потрапляє до “червоного” списку революцій – привілейованих об’єктів дослідження в радянській науці.

У той же час намагання західної історіографії помістити боротьбу Нідерландів за незалежність в контекст реформації та контрреформації в Європі, у т.ч. Тридцятилітньої війни 1618–1648 рр., веде до заперечення унікального характеру даної історичної події як такої, що містила в собі риси буржуазної революції, до применшення соціальної складової на користь гіпертрофування релігійного чинника (західна наука якраз його вважає першодвигуном політичної та соціальної напруги в країні [12]) і до перебільшення значення дипломатичної та династичної боротьби навколо питання про незалежність Нідерландів. Об’єкт дослідження при цьому візуально розтягується, зате втрачає революційність, приписану йому радянською наукою, і міняє колір з майже червоного на помаранчевий (“оранжистський”).

Так – подібно до інфузорій під мікроскопом – функціонують об’єкти дослідження в історичній науці, змінюючи форму та колір в окулярі тієї чи іншої історіографічної традиції. Об’єкт “Нідерландська буржуазна революція” залишився *динамічним об’єктом* і не конституювався як історичний факт.

Іншою яскравою ілюстрацією може бути аналіз за схемою об’єкту “Падіння Римської імперії”, який в радянській медієвістиці тривалий час ідентифікувався як “Революційний рух римських рабів та колонів і завоювання Західної Римської імперії германськими племенами” [10, т. 3, с. 73-75]. Зменшення у вітчизняній історіографії акценту на класовій боротьбі змінило окремі параметри (№ 1–4) предметного розгляду і призвело до динамізації об’єкту. Задовго до падіння соціалістичної системи він був реідентифікований радянською наукою як “Вторгнення варварів і падіння Римської імперії”. Хоча у визначенні, наприклад, параметру № 2 “*зміст*” до самого кінця існування СРСР було присутнє формулювання “соціальна революція”, відтепер до нього були додані “варваризація” і “феодалізація” [13, с. 265-266].

3.

Стан дослідженості об’єкту не є його іманентною, вбудованою ознакою. Він є показником його статичності / динамічності і в цьому сенсі стосується не історії, а історіографії. “В минулому” його не було. Малодосліджене вимагає інтерпретації. Стан дослідженості прямо

впливає на репрезентацію об'єкту в історичному дослідженні, а в іншому вигляді (без інтерпретації) він не може бути включеним в остаточну реконструкцію минулого.

В історіографії постійно присутня явна тенденція до розвитку полеміки навколо малодосліджених проблем. Обсяг відомостей про об'єкт в науково-історичній літературі залежить не лише від кількості відкритих щодо нього історичних фактів, а й від обсягу полеміки навколо. Найменш досліджені питання нерідко є найбільш дискусійними, навіть якщо незадовільний стан джерельної бази і неможливість радикального її поповнення, здавалося б, вимагають закриття полеміки за безперспективністю. Але цього не відбувається, і причина полягає в тому, що, по-перше, в історичній науці проблеми не зникають внаслідок їх розв'язання (не кажучи вже про “закриття”) [14, с. 41]. По-друге, впливає сучасність з її ідеологічними запитами. По-третє ж, поняття “об'єкту” перебуває в більш складному зв'язку з поняттям “факту”, ніж той, що ми описали вище. До складу об'єкту, навколо якого іде полеміка, може входити велика кількість встановлених історичних фактів. Завершеність дослідної роботи з фактом не є запорукою від малодослідженості і дискусійності об'єкту, що утворюється на основі суми таких фактів. Причому потенціал цього перетворення є безкінечним, адже жоден факт не даний безпосередньо – історик приходиться до нього за допомогою логічної інтерпретації даних [15, с. 128]. Те, що в історії факти є невіддільними від тлумачень, стає чинником, що сприяє посиленню наукової полеміки, яка є своєрідним виявом складної структури об'єкту. Вона посилюється там, де історичні факти мають тенденцію до перетворення на об'єкти дослідження, забезпечуючи зворотній зв'язок, циркуляцію об'єктів і фактів в історичній науці.

Таким чином, проведене дослідження дає змогу дійти наступних висновків:

1. Метою науково-історичного дослідження певного об'єкту є вироблення знання про минуле, що досягається як через дослідження минулої реальності за джерелами, так і через пізнання історіографічних схем. Дослідження і пізнання тут є не протилежними, а взаємодоповнюючими формами вироблення знання про минуле.

2. Застосування поняття “об'єкту дослідження” допомагає визначити ступінь дослідженості, інтерес з боку істориків, задіяність в історіографії і поляризацію навколо об'єкту різних історіографічних традицій.

3. Зміна стану дослідженості об'єкту впливає на статичність / динамічність сприйняття його в історіографії.

4. Статичність / динамічність об'єкту можна визначити за параметрами, що є його предметними характеристиками, які допомагають встановити, наскільки адекватно минулій реальності об'єкт ідентифікується як ціле.

5. Об'єкти науково-історичного дослідження одночасно перебувають у двох дослідних просторах – історії та історіографії (оскільки історичні факти невіддільні від інтерпретацій), між якими немає принципової різниці в плані участі у формуванні фактичної бази науково-історичного дослідження.

6. Ідентифікація об'єктів дослідження прямо визначається параметрами їх сприйняття в історіографії. Динамічність об'єктів є проявом полеміки навколо них. Статичність об'єктів пов'язана зі згасанням полеміки, виявляє їх стабільність і є ознакою переходу в розряд історичних фактів. Статичність об'єктів також свідчить про набуття ними суспільної актуальності. Вона сприяє створенню на їх основі соціокультурних архетипів, проте в перспективі – руйнуванню архетипів, застарілих з наукової точки зору, шляхом утворення на їх основі нових динамічних об'єктів дослідження.

Джерела та література:

1. *Делюмо Жан*. Цивілізація Відродження [пер. с фр. И.Я. Эльфонд]. – Екатеринбург: У-Фактория, 2008.

2. *Тойнбі А.Дж.* Постигение истории. Сборник [Пер. с англ. Е.Д. Жаркова]. – М.: Прогресс, 1996.

3. Большой российский энциклопедический словарь. – М.: Науч. изд. “Большая российская энциклопедия”, 2003.

4. *Чемберлин Эрик*. Эпоха Возрождения. Быт, религия, культура [пер. с англ. Е.Ф. Левиной]. – М.: Центрполиграф, 2006.

5. *Кёнигсбергер Гельмут*. Европа раннего Нового времени. 1500–1789 [пер. с англ. А.А. Столярова]. – М.: Весь мир, 2006.

6. Специальные исторические дисциплины. Учебное пособие / В.А. Замлинский, М.Ф. Дмитренко, Т.А. Балабушевич и др. – К., 1992.

7. *Савельева И.М., Полетаев А.В.* История и время. В поисках утраченного. – М.: Языки русской культуры, 1997.

8. *Кузин Ф.А.* Кандидатская диссертация. Методика написания, правила оформления и порядок защиты. – М.: Ось-89, 2006.

9. Новая история. Первый период / Под ред. Е.Е. Юрковской, И.М. Кривогуза, М.А. Полтавского. – М.: Высшая школа, 1983. – С. 94-95.
10. Всемирная история. – М.: Изд. соц.-эк. литературы, 1957–1958. – Т. 3, 4.
11. History of the Netherlands // Wikipedia, the Free Encyclopedia [Электронный ресурс] – http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Netherlands.
12. Eighty Years' War // Wikipedia, the Free Encyclopedia [Электронный ресурс] – http://en.wikipedia.org/wiki/Eighty_Years%27_War.
13. История древнего мира / Под ред. И.М. Дьяконова, В.Д. Нероновой, И.С. Свенцицкой. – М.: Гл. редакция вост. литературы, 1983. – Т. 3. Упадок древних обществ. – С. 265-266.
14. *Скарга Барбара*. Межі історичності. – К.: Аквілон-плюс, 2002.
15. *Коллингвуд Р. Дж.* Идея истории. Автобиография [Пер. с англ. Ю.А. Асеева]. – М.: Наука, 1980.

Всеволод Чеканов (Київ, Україна) Статичні і динамічні об'єкти в науково-історичному дослідженні

У статті розглядається питання про місце історіографічних схем у реконструкції минулої реальності в ході науково-історичних досліджень з точки зору впливу цих схем на стабільність сприйняття об'єктів дослідження

Ключові слова: дослідження, пізнання, статичність, динамічність, історіографія, об'єкт, параметр

Всеволод Чеканов (Киев, Украина) Статические и динамические объекты в научно-историческом исследовании

В статье рассматривается вопрос о месте историографических схем в реконструкции прошлой реальности в ходе научно-исторических исследований с точки зрения влияния этих схем на стабильность восприятия объектов изучения

Ключевые слова: исследование, познание, статичность, динамичность, историография, объект, параметр

Vsevolod Chekanov (Kyiv, Ukraine) Static and dynamic objects in the scientific historical research

In the article the question of a place of historiographical schemes in the past reality's reconstruction while making scientific historical researches is viewed from the point of these schemes' influence on the stability of perception of the researched objects

Key words: reserch, cognition, stability, dynamics, historiography, object, parameter